

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Якимчук О.В.

студентка,

Національний університет «Острозька академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ БІПАТРИДІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Біпатрид має можливість користуватися правами по законам держав, громадянином яких він є. Одночасно він має й подвійні обов'язки. Саме в цих рамках можуть виникати колізії. Це зумовлює виникнення міждержавних спорів правового, політичного та соціально-економічного характеру. Стосовно проблеми «правового зв'язку особи з державою» міжнародними судовими органами було прийнято ряд рішень, які стали прецедентами.

Одна із відоміших рішень по справі Каневаро, який «по праву крові», набув італійське, а по «праву ґрунту» – перуанське громадянство. Постійна палата міжнародному правосуддя в 1912 році, вирішила, що Каневаро володіє громадянством Перу, оскільки він був вибраний в сенат в Перу і був призначений на посаду генерального консула в Нідерланди. Тим самим суд закріпив концепцію «активної або ефективної державної приналежності» у міжнародному праві, яка стала основою для вирішення спорів між державних спорів стосовно застосування до біпатридів дипломатичного захисту та проходження ними військової обов'язку.

Критеріями ефективного громадянства вважаються: постійне місце проживання або найбільш довше місце перебування; місце роботи, проходження військової або державної служби; місце, де особа реально користується політичними або громадянськими правами; іноді – місце знаходження нерухомого майна. На думку С. В. Черніченка, застосування цього принципу суперечить міжнародному праву, оскільки «приймаючи рішення про ефективність того чи іншого громадянства внутрішньодержавним судом, він ставить себе в положення наддержавного органу. Застосування цього принципу можливе лише міжнародним судом, оскільки держави добровільно передали спір на розгляд цього міжнародного органу» [1, с. 122-123].

Класичним прецедентом також є справа Ноттебома, яке розглядалося Міжнародним Судом ООН в 1955 році. Посилаючись на прецедент справи Ноттебома, громадянство біпатрида у спірних

випадках щодо надання міжнародного захисту суди надалі вирішували на користь держави з якою особа була більше пов'язана.

Біпатриди користуються правами і виконують обов'язки нарівні з громадянами держави, в якій проживають. Водночас вони мають права та обов'язки стосовно держави, в якій постійно не проживають, але є її громадянами. Тому біпатрид повинен здійснювати правочини лише за законодавством однієї держави громадянином, якої він є за його вибором, а не використовувати у правових відносинах різні закони різних держав більш вигідних для нього у кожному випадку. Складним є, наприклад, питання правового статусу біпатридів стосовно приватизаційних процесів. Виникають труднощі й під час реалізації ними права приватної власності на землю, нерухоме майно в державах їх громадянства тощо. Часто потребують вирішення питання про порядок реалізації права на житлову площу, освіту та інше. Особа з подвійним громадянством не може забезпечити однакове виконання обов'язків стосовно кожної держави, громадянином якої вона є. Тим самим особа дискримінує ту державу для якої вона виконує менше обов'язків. У свою чергу держава може дискримінувати самого біпатрида.

На практиці склалося правило, яке впливає з державного суверенітету і відповідно до якого держава, громадянин якої має також іноземне громадянство, у відносинах з цією державою вважається виключно громадянином цієї держави, незалежно від того чи передбачено законодавством цієї держави право на множинне громадянство.

Подвійне громадянство має певні негативні наслідки, зокрема наслідки, пов'язані з наданням дипломатичного захисту особам з подвійним громадянством; пов'язані з військовою службою осіб з подвійним громадянством тощо.

Стосовно визначення, яка держава повинна наділяти біпатрида своїм дипломатичним захистом, можливо два випадки. Перший випадок, коли спір з цього приводу виникає між двома державами, громадянином яких він одночасно є. Відповідно до ст. 4 Гаазької конвенції з деяких питань, що стосуються колізій законів про громадянство 1930 року, «держава не може здійснювати дипломатичного захисту свого громадянина в іншій державі, громадянином якої ця особа теж є» [2, с. 2]. На правовий статус біпатридів впливає й те, що в межах третьої держави особа, яка має більше, ніж одне громадянство, вважається такою, що має одне.

Другий випадок: особа з подвійним громадянством опиняється на території третьої держави і на території цієї держави виникає спір про те, яка із держав його державної належності повинна надати дипломатичний захист. Влада держави перебування зазвичай у цьому випадку вважають цю особу громадянином тієї держави, з якої особа має найбільш тісний зв'язок (принцип «ефективного громадянства»). Критерії ефективного

громадянства, які були зазначені вище, не є досконалыми. З правової точки зору, ця ситуація є не вирішеною, оскільки рішення по таким питанням міжнародних судових органів приймаються лише у разі звернення однієї із держав спору до міжнародного суду. Міжнародні судові органи в таких випадках користуються принципом «ефективного громадянства», яке не є загальним правилом і загалом поширене у практиці західних держав. Хоча у ст. 5 Гаазької конвенції з деяких питань, що стосуються колізій законів про громадянство 1930 року, зазначено, що «третя держава на своїй території буде визнавати біпатрида громадянином виключно тієї держави, в якій особа зазвичай проживає або з якою найбільш тісно пов'язаний» [2, с. 2]. У кожному конкретному випадку правозастосовчий орган має оцінювати усю сукупність обставин, а доказами найбільш тісного зв'язку біпатрида з державою можуть бути, наприклад, виконання ним обов'язків, покладених нормативними актами, що діють на території відповідної держави, виконання трудових функцій або ж перебування сім'ї на території держави тощо. Але це правило не охоплює всі держави, а стосується лише держав-учасниць Конвенції. Отже, єдиним ефективним способом вирішення цієї правової колізії є укладення міжнародної угоди між державами.

Що ж стосується другого негативно наслідку, то він пов'язаний з тим, що особи чоловічої статі з подвійним громадянством, як правило, повинні обов'язково пройти військову службу в кожній державі свого громадянства. На практиці це неможливо, таким чином, біпатрид, який пройшов військову службу в одній державі та опинившись на території іншої держави свого громадянства, неминуче буде притягнутий до відповідальності за ухилення від виконання військового обов'язку або за службу в іноземній армії без дозволу або за те та інше одночасно. Вирішити це питання можливо лише шляхом укладення міжнародних договорів.

Питанню військового обов'язку біпатридів присвячений Гаазький протокол про військовий обов'язок у деяких випадках подвійного громадянства 1930 року, Європейська конвенція про скорочення випадків множинного громадянства та про військову повинність у випадку множинності громадянства 1963 року. Також ці питання вирішуються укладенням двосторонніх договорів між державами, наприклад, між Португалією та Німеччиною було укладено договір про подвійне громадянства. Термін військової служби у цих державах різний: у Німеччині – півтора роки, а в Португалії – один рік. Якщо людина, маючи громадянства обох цих держав, відслужила рік у війську Португалії, то перетнувши кордон Німеччини, вона повинна ще півроку відслужити вже за законом Німеччини.

Отже, біпатрид має можливість користуватися правами по законам держав, громадянином яких він є. Одночасно він має й подвійні обов'язки. Саме в цих рамках можуть виникати колізії. Найбільш ефективними способами уникнення цих колізій є укладення між державами двохсторонніх договорів, які були б направлені на усунення наслідків множинного громадянства (у зв'язку з дипломатичним захистом та військовою повинністю) та застосування для до цих правовідносин Гаазький протокол про військовий обов'язок у деяких випадках подвійного громадянства 1930 року та Європейську конвенцію про скорочення випадків множинного громадянства і про військову повинність у випадку множинності громадянства 1963 року.

Список використаних джерел:

1. Черниченко С. В. Международно-правовые вопросы гражданства // М.: «Международные отношения», 1968 – 216 с.
2. Конвенция о некоторых вопросах, касающихся коллизий между законами о гражданстве 1930: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.hrighs.ru/text/b3/Chapter9.htm>
3. Конвенція про скорочення випадків множинного громадянства та військового обов'язку у випадку множинного громадянства 1963: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/rus/03>